

זמני כניסת ויציאת השבת

ר"ת	מוצ"ש	הדה"נ	
9.00	8.25	7.20	ב"ב
8.58	8.22	7.01	ירושלים

עש"ק פרשת נשא, י"א בסיון תשע"ב, גליון מס' 149

גאב"ד נוח אחיעזר – בני ברק

הדברים נכתבו להגדיל תורה ולהאדירה, ולא להלכה למעשה

[במדבר ו, כג] **דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן וְאֶל בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.**

שאלה: בגליל נוהגין שלא לשאת כפיים בימות החול אלא בשבתות וימים טובים, האם מהראוי לשנות ולהנהיג שיסאוו הכהנים ידיהם בכל יום כבשאר ארץ ישראל.

במחשבתם, והרהורים על מעשה ידיהם שעברו ושעתידים להיות, ויונה גופו קצת מעמלם, ואינם שרויים כל כך בשמחה כמו ביום טוב שנאמר בו (דברים טו, יד) ושמת בחגך. ולכן נשתררב המנהג שלא לישא כפים כי אם בימים טובים, כן נראה לי. – וכעין זה כתב בכלבו (קכה) שאפשר שנמנעו מפני טורח ציבור.

כתב הרמ"א (א"ח קכח, מד): נהגו בכל מדינות אלו שאין נושאים כפים אלא ב"ט, משום שאז שרויים בשמחת יו"ט, וטוב לב הוא יברך, מה שאין כן בשאר ימים, אפי' בשבתות השנה, שטרודים בהרהורים על מחייתם ועל ביטול מלאכתם. [וביאר המשנה ברורה (קסז) שהלשון מגומגם וכו' ישראל קדושים יצטערו בשבת על בטול מלאכתם ביום הקדוש. והנכון שצ"ל ובשביל בטול מלאכתם וקאי טעם זה על הא דלעיל שאין נושאים כפים בשאר ימים] ואפי' ב"ט, אין נושאים כפים אלא בתפלת מוסף, שיוצאים אז מבה"כ וישמחו בשמחת יו"ט וכו'. – אבל מנהג בני ארץ ישראל ומצרים [וכן נהגו בכל קהילות הספרדים] לישא כפיהם בכל יום.

מניעת נשיאת כפיים בגלל הצורך בטבילה

מקור מנהג בני אשכנז מובא בבית יוסף (או"ח קכח) כתב
האגור (קעה) שנשאל מהר"י מולן (מהר"ל החדשות, כא) למה אין

הכהנים נושאים כפיהם בכל יום, מאחר שהוא מצות עשה. והשיב מפני שמנהג הכהנים לטבול קודם, כמו שכתוב בהגהות מיימוניות (בכת"י), ובכל יום קשה להם לטבול בחורף. ולכן עלה המנהג דוקא ביום טוב. וגם מטעם ביטול מלאכה. וכשהכהן אינו נקרא אינו עובר עכ"ל. והשיג עליו הבית יוסף: דחק עצמו לקיים מנהג מקומו, ואינו מספיק. כי מה שכתב מפני שנוהגים לטבול קודם, האי חומרא דאתי לידי קולא היא, ותלי תניא בדלא תניא. שהרי טבילה לנשיאת כפים לא הוזכרה בתלמוד, ואם הם נהגו להחמיר ולטבול, למה יבטלו בשביל כך שלש עשה בכל יום. ואף על פי שאינו עובר אלא א"כ נקרא, מכל מקום מוטב להם שיקיימו שלש עשה בכל יום ולא יבטלו, כיון שאינם מחוייבים. משיטבלו ועל ידי כן יניחו מלקיים שלש עשה בכל יום. וישר כחם של בני ארץ ישראל וכל מלכות מצרים שנושאים כפיהם בכל יום ואינם טובלים לנשיאת כפים.

מניעת נשיאת כפיים בגלל העדר שמחה

הרמ"א בדרכי משה (שם, כא) נתן טעם אחר: ואני אומר כי הטעם שחשבו הם לטפל הוא העיקר, כי מחמת ביטול מלאכה לעם שבאלו הארצות, שהכהנים והעם טרודין במחיינת בגלות, ואין להם לפרנס בני ביתם כי אם הלחם אשר ילקטו בזיעת אפם דבר יום ביומו, והם טרודין למחייתם. ואינם שרויים בשמחה. לכן אין נושאים כפיהם ביום שיש בו ביטול מלאכה לעם [כלומר מתעכבין ע"ז בתפילה]. ואף בשבת אינן נושאים כפיהם, מפני שטרודים

(נדה ו-יב)

על תמורה הוא שמע בפסחים
ובכריתות הוא שמע על זכחים
על ערלה הוא שמע בזרעים
ובנזיקין שמע על קלעים
גם על חליצה הוא שמע
אך בסדר מדרות על נשים לא שמע.

אין לבטל מנהג מניעת נשיאת כפיים בחו"ל
הגרא"ז מרגליות בשו"ת בית אפרים (א"ח, ו) נשאל ממי
שלבד נוקפו על מנהג אשכנז, שמבטל ג' עשין, ורצה
להנהיג שישאו כפיים בכל יום. [ומפורסם שהרבה מגדולי
ישראל, ובראשם הגרא"ז רצו לשנות המנהג, ולא עלתה בים, ואכמ"ל].
והשיב שמנהג זה הובא כבר בספר תשב"ץ למהר"מ
מרוטנבורג (קצט). ובספר כל בו (יא) ובמהר"ל והאגור
והד"מ ובש"ע בה"גה. והט"ז והמ"א נענו ראש אחריו.
ואף הב"י לא כתב כ"א שיישר כחם של בני א"י ומלכות
מצרים כו', אבל מ"מ לא מוקי אנפשיה לכתוב שראוי לבטל המנהג, כדרכו
בשאר מקומות כשמהזיך מנהג שאינו ישר בעיניו. וכיון דליכא עכ"פ דררא
דאיסורא, כמ"ש הב"י גופיה דכל שלא נקרא לעלות אינו עובר. וכיון שהיה
מנהג זה באשכנז לפני מהר"ם ותלמידיו, ומכללם הרא"ש ז"ל, ומזמן ההוא עד
עתה יותר מחמשה מאות שנה, ירא וישפוט בעין שכלו הגבורים אנשי השם
האלה, האם אמר ליצא ביד רמה לערוך אתם מלחמה, ובכחו ועוצם ידו
יעשה חיל ועזר כנגדו. לבטל המנהג אשר יסדו רבים וגדולים זה זמן רב.

מניעת נשיאת כפיים מחשיש יחוס הכהונה

הגראז"מ שם מעלה טעם מרווח למנהג מניעת הנשיאת כפיים. על פי מה שאמרנו בכתובות (כד, ב) איבעיא להו מהו להעלות מנשיאת כפיים ליוחסין כו', בתרומה דאורייתא לא אכול. הרי שכיון שהכהנים אינם מיוחסים אין נותנים להם תרומה דאורייתא, מחשש איסור דאורייתא של אכילת זר תרומה. והריב"ש (צד) כתב כהנים שבדורותינו שאין להם כתב היחוס, אלא מפני חזקתן נהגו היום לקרוא ראשון בתורה וכו', והמהרשד"ם (אה"ע רלה) הביאו שכהני זמנינו רק ספק, ורצה להתיר להם איסור שבוייה, שאינו אלא מדרבנן. וא"כ איך נאכיל אותם דבר האסור להם, ונצוה אותם לישא כפיהם, דהא זר הנושא כפיו עובר בעשה דכה תברכו, אותם ולא זרים, כמבואר בכתובות שם. ואיכא משום ברכה לבטלה, שלדעת כמה פוסקים עובר משום לא תשא

מדאורייתא. ובנוודע ביהודה (קמא טו) דברכת יברך גופיה נמי ברכה לבטלה. ובספר כתובה (=הפלאה) הוסיף, דאדרבא אם הזר עולה לדוכן עם כהנים אחרים, הוא עובר בעשה דכשם שעשה על הכהנים לברך כך הוא עשה על הישראל להתברך מפי הכהנים בשעה שמברכים. וא"כ פשיטא דכהני ספק אסורי' לישא כפיהם, דאיכא חשש מחמת תלתא איסורי, איסור לאו הבא מכלל עשה דכה תברכו אותם ולא זרים, ואיסור עשה שהישראל מצווה להתברך מפי הכהנים המברכים, ואיסור ברכה לבטלה. ועל פי זה כתב ליישב מנהג א"י ומלכות מצרים שנושאים כפיים בכל יום, ומנהגינו לשאת כפים ברגלים, ולא חששו לאיסור זה, דכל מה שהחזיקו בו אע"ג דאיסור דאורייתא איכא, לא רצו להורידם מחזקתם. ושאינו תרומה דמעיקרא נמי לא אתחזקו בגבולין רק בתרומה דרבנן, ולא בתרומה דאורייתא. ולכן גם בנשיאת כפיים בכל יום משום שכבר החזיקו בה משנים קדמוניות, אין מוציאין אותם מחזקתם. והגדולים אשר הנהיגו במדינה זו שלא לישא כפיהם, סברי כיון דליכא איסורא אם לא ישאו כפיהם, לא שבקינן להו להקל בספק איסור עשה. ומ"מ הניחו אותם לישא כפיהם ברגלים עפ"י חזקתם שהחזיקו, כדי שלא תשתכח תורת כהונה מהם, ויבואו להקל בדברים שהכהן מזהיר עליהם. אבל בשאר ימות השנה לא רצו להקל בזה. וכיוצא בזה אמרינן בסוף חולין אביי שקיל מתנתא במעלי יומא דכפורי לאחזקין נפשיה בכהני, ופריך ולפרוס ידיה, אנסי ליה בעידנא. וא"כ ק"ו הדברים בנ"ד, דעד עכשיו נהוג עלמא שלא לישא כפיהם בחול, שאין כח בשום אדם להנהיג להיפך. והרי בתבואות שור כתב שאין לשנות דבר שנוהגין בו היתר לנהוג בו איסור כ"א בראי' ברור' כו' וק"ו הדברים שא"א לשנות דבר שנוהגין בו איסור לנהוג בו היתר כ"א בראיה ברורה, והרי אדרבא הבאתי ראיות ברורות דחשש ספק איסור בדבר לדעת רבים וגדולים והמנהג הוא ע"פ גדולים ומי משלנו יאמר נושא לדבריהם.

מיעוט באשכנז בנשיאת כפיים כי בגלות אין יחוסם ברור

עוד כתב ע"פ דברי המג"א (רא, ד) שנתן טעם שאין נזהרים להקדים הכהן בכל מילי, שאין אנו בקיאים ביחוסיו כהונה, שבע"ה אין לנו היחוס כמו שהיה בזמן הבית, ואחר החורבן בימי התנאים והאמוראים שהיו עדיין נזהרים בתרומות ובטהרות, והיה קרוב מימי הבית, ועדיין היה יחוסיהם בידיהם. ובעונותינו מרוב אריכות הגלות וגזירות וגירושין נתבלבלו, והלואי שלא יהא נתבלבל זרע קודש בחול, אבל זרע כהנים ולוים קרוב לודאי שנתבלבלו. מבואר דכהני זמנינו גריעי טפי מהכהנים שעלו בזמן בית שני, שאמר התרשסתא להם הרי אתם בחזקתכם. לפי שבאורך הגלות וגזירות וגירושין נתבלבלו הרבה. ובזה נחה שקטה דעתי בחילוק שבין בני א"י ומלכות מצרים לבין בני גולה שבמדינות אילו, משום דבני א"י ומלכות מצרים שבייתם במקומם כמאז כן עתה, ולא היה עליהם טלטול הגירושין ובגולה לא הלכו, רק כל הגלים והמשרבים שעברו עליהם היו בקביעותם במקומם, ושפיר הם כהני חזקה, אע"פ שאין כתב יחוסם בידם. משא"כ אנן בני מדינות אלו ומדינות אשכנז שהורקנו מכלי אל כלי ומגולה אל גולה בגירוש צרפת קטלוגיא ארגון שפיניא ופורטגאל ואיטלי' ונתפזרו מהר להר ומגבעה לגבעה, ודאי יש לחוש שנתבלבלו כמ"ש רש"ל. וקרוב בעיני שאחר שנת תתנ"ו, שהיה שעת חירום ברוב מדינות הללו כנודע בספרים, ראו חכמי הדורות שנתבלבלו הרבה, עמדו וגדו גדר גדול בדבר שלא לישא כפיו רק ביו"ט, כדי שלא תשתכח תורת

כהונה מהם. ולכן תיקנו שבי"ט ישאו כפיהם שאינם לא יותר מ"ב ימים בשנה, אבל אין בידנו להחזיק אותם בכהנים גמורים ממש במדינות אלו.

מוניעת נשיאת כפיים בגלל אזהרת ספר המקצועות

עוד כתב הגראז"ם, שהמנהג מיוסד על ספר המקצועות לרבינו חננאל, שהביאו הפרי חדש (קכה), דכהן אסור ליה למיסק לדוכן, כל אימת דאיתתא בנדתה, דאמר ר' יודן כל כהן שנשא כפיו ואמו או אשתו או בתו נדה ונכנס הוא באותו בית שנדה לשם הרי תפילתו על ישראל תועבה, ואף הוא גורם לזרעו שיאבד מן העולם. ואף שכתב הפ"ח שדברים אלו אין לפרסמם, והנהג לישראל שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין. מי לא יחוש לזה כלל, כיון שרבינו חננאל נודע כחו הגדול וידו החזקה, והביא בשם ר' יודן שהוא אחד מן האמוראים שתפלתו תועבה וגורם לזרעו כו', ומי האיש שירצה בזה במקום אשר חפץ בברכה יגרום קללה לעצמו ח"ו. ואני מוכרח לגלות סוד ולפרסם הדבר בכדי שידעו שלא לדבר סרה על המנהג, ודברי ספר המקצועות הללו הם כתובים על ספר חידושי הראב"ד למסכת תמיד, והביאו בספר מחזיק ברכה. ובגלות החל הזה, שדירתנו דחוקה, ואין איש שם על לב, מי גבר מהכהנים יאמר טהרתי ולא נכנסתי להבית שהנדה לשם, ולכן ראו הגאונים הקדמונים למעט בענין נ"כ, שלא לרבות תועבה וקללה ח"ו, והניחו הדבר על יו"ט לבד, וזמנין דמתרמי שאין הנדה עמם בבית בימים מועטים הללו. – והביא מספר דרך הקודש לרבי חיים אלפאנדרי על עשר קדושות (דף יד), שכתב וז"ל בספר המקצועות כו' והמחמיר מתברך ברכת שמים עכ"ל. ואני שמעתי רוב קהלות אשכנזים אין הכהנים נושאים כפים בכל תפלה ותפלה, כ"א פעם אחד בחודש דיים, ולתקופת השנה וביה"כ, אפשר שחוששין לזה האיסור.

דעת גדולי דורינו שלא לשנות המנהג בגליל

משנתחדש היישוב האשכנזי בגליל, הונהג בו שאין הכהנים נושאים כפיהם בימות החול, אלא בשבתות ראשי חודשים וימים טובים, וברוב הקהילות רק במוספים. לפני כארבעים שנה, כשגדל היישוב האשכנזי בחיפה, חפצו כמה מהמהדרין במצוות לשנות המנהג ולהנהיג נשיאת כפיהם בכל יום, כמנהג הספרדים שם, וכמנהג האשכנזים בשאר המקומות בארץ. אולם גדולי הדור מיחו בידם. בשו"ת מנחת יצחק (ח, א) ציטט מדברי הבית אפרים הנ"ל את דבריו לאיסור לשנות המנהג, והוסיף והביא מדברי מחדש היישוב של תלמידי הגר"א, ה"ה רבי ישראל משקלוב זצ"ל בפאת השלחן, שתמה על המנהג ולא העיז לשנותו. ולדעת המנחת יצחק הנהיגו כן תלמידי הבעש"ט שעלו לגליל, כפשרה בין מנהג א"י ומנהג חו"ל. ואף תלמידי הגר"א לא העיזו לשנות מנהג זה, אף שבעל פאת השלחן סיפר לרבי שמואל העליר ז"ל, ששמע כ"פ מפי הגר"א שהי' הולך מעיר לעיר ומתבטל מתורה ותפילה, לו הי' בידו לתקן לטובת הכלל נשיאת כפים בכל יום. והביא המנחת יצחק שמנהג זה מופיע כבר בכלבו הנ"ל שכתב 'ואין המנהג עתה לעשות נשיאת כפים אלא בשבתות ויו"ט, ואפשר כי נמנעו מפני טורח צבור'. והאריך מאוד להצדיק המנהג ושלל לשנותו. אבל בשו"ת שבט הלוי (ד, ט) מסיק: 'אלו שכבר שינו מהמנהג, והתחילו לישא כפים בכל יום או בכל שבת, אין בידנו הכח להחזירם למנהג הקדום. אבל גם אלו שעדיין מחזיקים במנהג חו"ל, אין עלינו לכופם לשנות המנהג'.

צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש (במדבר ה, ב). ברש"י: וישלחו מן המחנה, שלש מחנות וכו' וטמא לנפש מותר אף בשל לויא ואינו משולל אלא משל שכינה, וכל זה דרשו רבותינו מן דאישא, אומר אני שהוא לשון ענמות אדם כלשון ארמי, והרבה יש

פשוטו של רש"י בקצרה

בהמשך לדברי רש"י וטמא לנפש מותר אף בשל לויא ואינו משולל אלא משל שכינה, נזקק רש"י לבאר את לשון התרגום לטמא [א: לטמא] נפשא דאישא, שלכאורה מטעה שהכוונה שנטמא לטמא מת, שכן מצאו שהניח בתרגומו לשון 'טומאה' ולא תרגמו, וזה לא יתכן שהרי הנוגע בטמא מת, אינו משתלח כלל, לכך מפרש רש"י שהתרגום כוונתו לעצמות מת, שתרגומם

התרגומים מתרגמים בכל מקום את המילים משורש 'טמא', 'סאב' 'מסאב' וכדומה, אולם אונקלוס [וכן בתרגום ירושלמי כת"י רומי] הוציא מכלל זה את תרגומו 'טמא נפש' בכל מקום. את והנגע בכל טמא נפש [ויקרא כב, ד] תירגם בכל טמא [וי': טמי] נפשא, [וכעין זה בתרגום ירושלמי כת"י רומי: בכל טמא נפש בר נש]. ואילו ביונתן: בכל

סוֹאֲבַת בַּר נִשׁ. וכן בפסוק שלפנינו וְכָל טָמֵא לִנְפֶשׁ, תירגם אונקלוס: **וְכָל דְּמָסָב לְטָמִי נִפְשָׁא דְאַנְשָׁא**, [וכעין זה בירושלמי כת"י רומי: וְכָל דְּמָסָב בְּטָמָא [ובגליון: לְטָמִי] נִפְשָׁ דְּבַר נִשׁ]. והיונתן תירגם: **וְכָל דְּמָסָב לְטָמִי נִפְשָׁא דְמִית.** וכן לקמן (במדבר ט, ו-ז): **וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טָמְאִים לִנְפֶשׁ אָדָם** וגו' **אָנְחָנוּ טָמְאִים לִנְפֶשׁ אָדָם.** תירגם אונקלוס: **דִּי הָיוּ מְסָאבִין לְטָמִי נִפְשָׁא דְאַנְשָׁא** וכו' **אָנְחָנוּ מְסָאבִין לְטָמִי נִפְשָׁא דְאַנְשָׁא.** [וכעין זה בירושלמי כת"י רומי: דְּחֻוּן מְסָאבִין בְּטָמָא [ובגליון: לְטָמִי] נִפְשָׁ דְּבַר נִשׁ וכו' **אָנוּ מְסָאבִין בְּטָמָא** [ובגליון: לְטָמִי] נִפְשָׁ דְּבַר נִשׁ]. וביונתן: **דְּהָיוּ מְסָאבִין לְטָמִי נִפְשָׁ דְּבַר נִשׁ דְּמִית** וכו' **אִסְתַּאבְנָא לְבַר נִשׁ דְּמִית עֲלָנָא.** ושם (ט, ו'): **אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא לִנְפֶשׁ,** תירגם אונקלוס: **גְּבַר גְּבַר אִרִּי יְהִי מְסָאב לְטָמִי נִפְשָׁא דְאַנְשָׁא.** [וכן בירושלמי: גְּבַר גְּבַר אִרִּי הָאִישׁ הָאִישׁ מְסָאב בְּטָמִיָּה [ובגליון: לְטָמִי] נִפְשָׁ דְּבַר נִשׁ]. ואילו ביונתן: **גְּבַר טָלִי אוֹ גְּבַר סִיב אָרוּם יְהִי מְסָאב לְטָמִי בַר נִשׁ דְּמִית.** וכן בחגי (ב, ג'): **אִם יַעַב טָמֵא נִפְשָׁ בְּכָל אֱלֹהֵי הַיְטָמָא,** תורגם: **אִם יִקְרִיב טָמָא נִפְשָׁא בְּכָל אֱלֹהֵי הַיְטָמָא.** [כמו כן מצאתי בתרגום ירושלמי הנדפס שתירגם את ולא תשימו קרחה בין ענינים למת (דברים יד, א) 'קרחה על בית אפיקון לטמי נפשא דמית'].

הסבר הפתשגן בשינויי התרגום

בפירוש הקדום על אונקלוס 'פתשגן הנקרא יאר' כאן, כתב: נראה לומר שאותם שפתר 'טמי נפשא דאינשא' רצה לומר טומאת המת עצמו החמורה, והם אותם שהנזיר מגלח עליהם, ובכללם אבר מן החי וכו', ואותם שתרגם 'לטמי נפשא', הם הטומאות שאין הנזיר מגלח עליהם, ואינו נדחה לפסח שני וכו'. והוסיף והאריך בהשערות בפירושו לפרשת אמור (ויקרא כב, ד) מדוע תורגם שם 'נפשא' ולא 'נפשא דאנשא' כבשאר המקומות. ולאחר מכן כותב: נראה לפרש 'טמי נפשא', דבר שמטמא אדם, כגון אב הטומאה, ולטמי נפשא דאנשא, הוסיף לבאר עוד שטומאת מת היתה. מכל מקום צריך עיון, היכן מצינו טמי בלשון ארמית, לא מצינו כי אם אלו, ובפסוק ואיש אשר ישכב את אשה דוה (ויקרא כ, יח) שתרגמו אֶתְהָ טומאה', אבל בטומאת אדם לכל טומאתו אשר יטמא בה, בסואבת סואבתה יסתאב תירגם. ורש"י ז"ל פירש טמי נפשא עצמות אדם. ואפשר לומר כי במקומות שתרגמם כלשון הקודש הוא להפלת העניין, או לבאר שהוא הדבר בעצמו, כגון שבת ושבתון כשהם אצל שבת שתרגם שבת שבתא, וגם ביום הכיפורים, ואצל יו"ט תרגם ניח ניחא. וראה שם מה שכתב עוד דוגמאות.

הגירסא הנכונה ברש"י

מבדיקת הדפוסים העתיקים וכתבי היד שהיו לפני, [בדרך כלל בדקתי רק את דפוסים שנות הר' שבמאגרים], עולה:

א, לא מצאתי בראש הדיבור את לשון הכתוב, מלבד בדפוס נאפולי רנ"א, הפותח: 'וכל טמא לנפש, כתרגומו לטמי...', ובצילום כת"י שבאוצה"ח: 'טמא לנפש, כתרגומו לטמא...'.
ב, בכל המקורות לא העתיק רש"י את 'דמסאב' שבאונקלוס, מצאתיו לראשונה ברש"י שבמהדורת שפתי חכמים הראשונה (אמ"ד ת"מ). – אך אין זו הוכחה שרש"י לא גרס באונקלוס את 'דמסאב', שיתכן שהעתיק רק את הטעון ביאור.

ג, ברוב הדפוסים העתיקים וכתבי היד שהיו לפני: 'לטמא' ולא 'לטמי'. מלבד בבולוניה רמ"ב ונאפולי רנא. ואף בתרגום אונקלוס מצאתי כן בכמה דפוסים עתיקים.
ד, בדפו"ר בסוף הדיבור 'שחוק עצמות', ולא 'שחיק עצמות', והוא ביאור עברי ל'שחיק טמא'. ולכאורה כך צריך לגרוס, שהרי בא לבאר בלשון הקודש, ולאִיזה צורך הניח ה'שחיק' בארמי. אף שברוב המקומות בראשית רבה (י, ג. ט. כה, ג. [בנוכדנך] מט, א) בגירסתנו 'שחיק עצמות'. מ"מ רש"י אינו מתכוון לאלו, שהרי כתב רש"י 'והרבה יש בבראשית רבה', על כרחך שבכל המקומות היה בגרסתו 'שחיק טמא' [וכן מצאנו במקומות אחרים שיש שגרסו 'שחיק טמא' ויש שגרסו 'שחיק עצמות', כגון ויקרא רבא (קדושם כה, ה) בדפוסים 'שחיק טמא' ובמהדורות מרגלית 'שחיק עצמות'].

מקבילות לדברי רש"י

גם לעיל (בראשית מא, ה) ביאר רש"י: חרטמי, הנחרים בטימי מתים, ששואלים בעצמות. טימי, הן עצמות בלשון ארמי, 'ובמשנה בית שהוא מלא טמא, מלא עצמות'. גם בדניאל (א, כ) כתב: החרטומים, אלו ששואלים בטימי מתים, בעצמות מתים, כמה דאת אמר שחיק עצמות, שחיק טמא. – ובמסכת ברכות (נט, א) ביאר רש"י: אובא טמא, בעל אוב של עצמות שעושה כשוף בעצמות המת, טמא, עצמות, ודומה לו במסכת כלים: בית מלא טמא, ופירש רב האי: מלא טמא, בית שהוא מלא עצמות, והביא ראיה על זה מבראשית רבה, דקתני אדרינוס שחיק טמא, דהיינו שחיק עצמות, ואין לפרש אוב טמא, שאין זה הלשון. – וכן במסכת שבת (קנב, ב): אובא טמא, בעלת אוב שמשמש בעצמות, טמא בלשון ארמי עצמות, וכן פירש רב האי בפירושו של טהרות: בית שהוא מלא טמא, מלא עצמות. [אמנם ברש"י סנהדרין (קג, א) 'בי טמא, ויש אומרים בי טעמא, בית האבל שמטעמים אותו

בדברים לנחמו, ובכמה דוכתין כתיב בבראשית רבה טמא בלא עיין, לשון אבל'. והסיק 'לשון אבל' אין לא מובן, שהרי כוונתו לשחיק טמא כנ"ל. ובדפוס שונצניו (שבו הרש"י לפרק זה שונה בהרבה מהנדפס), נדפס 'לשון טמא'. (וברש"י בעין יעקב שולבו שני הגירסאות ושורבב להם הסבר הערוך (ערך טס): ... בלא עין, לשון אחר טמא אבל, האותיות באטב"ח ואלב"ם טמא אבל). – לא הזכיר כלל עניין טמא-עצם. אך כבר הוכיחו שפירוש רש"י לפרק חלק ח' בו הוספות שאינם מרש"י, ראה מש"כ ר"י ליפשיץ בסנהדרין גדולה (א, מבוא עמ' 67)].

דברי רב האי גאון

כאמור, שלא כרש"י כאן שמבאר מדעתו הגדולה 'אומר אני', הרי בפירושו לש"ס ביסס רש"י את פירוש 'טמא-עצם אדם' על פירוש רב האי גאון. ואם כי ברש"י ברכות (הנ"ל) הביא ש'דומה לו במסכת כלים בית מלא טמא', וכן ברש"י ויחי (הנ"ל) 'ובמשנה בית שהוא מלא טמא, מלא עצמות', כבר העיר רבי ישעיה פיק בהפלאה שבערכין על הערוך (טס) שלא נמצא כן במשנה, ואולי כן היה בגרסתו באהלות (י, א) במקום 'החורש מלאטימא'. אך מכיון שברש"י שבת (הנ"ל) כתב 'וכן פירש רב האי בפירושו של טהרות, בית שהוא מלא טמא, מלא עצמות', ולפנינו בפירוש רב האי (מהדורת עפשטיין) באהלות 'מלטמא פ' כגון פיסא, בית מלא עצמות, פ' טמיה עצמות, כדאמ' אדריאנוס שחוק טמיה, והוא שחוק עצמות'. נראה שאף במקומות הנ"ל ביסס רש"י את דבריו על רב האי, אלא שהניח שרב האי גורס במשנה 'בית מלא טמא', ולכן הביא רש"י כן בשם המשנה. וכנראה שבעקבות דברי רש"י כתב גם הרשב"ם (בבא בתרא קטז, א): לא הוה עייל לבי טמא, לבית המת להתאבל עליו, **כדתנן** בית מלא טמא, מלא מתים. [אלא ששינה לפי העניין מעצמות למתים].

המבאר ש'טמא לנפש' אינו 'טמא למת'

בספר הזכרון (לר"א בקראט) כתב: ידוע שטמא נפש האמור בתורה בכל מקום, רצה לומר טמא מת, אבל מפני שאונקלוס תרגמו בכל מקום 'דמסאב לטמא נפשא דאינשא', וכמעט שהוא לשון בלתי מובן, אמר הרב שפירושו וכל הטמא לעצמות אדם. וזה הפירוש מוכרע בתרגום. שאם הפירוש 'לטמי נפשא' מלשון טומאה, כלומר וכל טמא בטמא מת, היה ראוי שיאמר 'דמסאב למסאב בנפשא'. והוזקק אונקלוס לתרגם כך לפי שקשיא לו לשון טמא לנפש, וכי הנפש מטמאה, לא היה לו לומר אלא טמא למת, או לחלל וכיוצא בו. ומה שתקן המקרא בשהוסיף בו או בעצם אדם יותר משאר הדברים המטמאים מן המת, דם ורקב ונצל וכיוצא בהם, לפי שהעצם השווהו הכתוב בפירוש למת עצמו, כדכתיב (יט, יח) וכל הנוגע בעצם או בחלל או במת. ואף הרב עצמו נראה שאין דעתו נוחה במה שפירש בלשון אונקלוס, וכתמה על התוספת הזאת, ומסתפק בפירושה, אמר: אומר אני שהוא לשון עצמות כו'. ולפי דעתי שלטמי נפשא היא ביד בסוף, לשון ריבוי עצמות שנסמך לנפשא, ואינו כתיב באלף בסוף.

'דמסאב לטמא נפשא' אינו 'שנטמא מטמא מת'

כתב בספר אמרי נעם (למהר"ר דילישקאש): דחק רש"י לפרש שהוא לשון עצמות אדם, לפי שאם היה לשון טומאה, לא היה לו לתרגם 'וכל דמסאב לטמא נפשא דאינשא', היה לו לתרגם וכל 'דמסאב נפשא דאינשא', כדרך כל לשון טומאה. ועוד אם תפרשהו לשון טומאה יהיה משמע, שהכתוב מדבר באדם הנטמא בטמא מת, שהרי תרגומו וכל דמסאב לטמא נפשא דאינשא. עוד יש מפרשים דלא מצי למימר כל דמסאב לטמא נפשא דאינשא, שהוא טמא נפש ממש, דאותו המקבל טומאה מטמא נפש, הטמא אינו אלא ראשון, ואינו משולח מן המחנה. ולכך פירש טימי עצמות הטמאים טומאת מת, להיות אבי אבות הטומאה, דמסאב הוי אב וטעון שלוח. – אולם הן בעל הזכרון והן האמרי נעם לא הזכירו שלעיל תירגם אונקלוס את **והנוגע בכל טמא נפש** (ויקרא כב, ד) תירגם **בְּכָל טָמָא [ו]טָמִי נִפְשָׁא**, ושם אין את כפל ה'דמסאב לטמא'.

דברי המזרחי ההכרח לפרש עצם ולא טומאה

כתב רבי אליהו מזרחי (הרא"ם): שאילו היה מלשון טומאה, היה מתרגמו בלשון "מסאב", כי תרגום טמא בכל מקום (ויקרא ה, ב) מסאב, ועוד שתרגם "וכל טמא – וכל דמסאב", ותרגם "לנפש – לטמי נפשא דאנשא", וזו ראיה גדולה על שאין טמי נפשא מלשון טומאה. אלא שממין הראיה הזאת בעצמה יחוייב, שלא יהיה פירוש טמי נפשא דאנשא מלשון עצם, כי כמו שדקדק מדלא תרגמו מסאב, שאינו מלשון טומאה, כך יש לדקדק מדלא תרגמו גרמא דאנשא, כמו שתרגם (יט, טז) "או בעצם אדם – או בגרמא דאנשא", שאינו מלשון עצם אדם. לכן נראה לי, שהראיה על זה הוא מפני שאילו היה פירוש "לטמי נפשא דאנשא" מלשון טומאה, היה מחוייב מזה שיהיה הנוגע בטמא מת אב הטומאה, מדצוה הכתוב לשלחו מחוץ למחנה, ומדהשווה אותו לזב ומצורע, שהן אב הטומאה, ואין הדבר כן, שהרי הנוגע בטמא מת אינו אלא ולד הטומאה, לא אב הטומאה, הלכך על כרחך לומר, שפירוש

"לטמי נפשא דאנשא", אינו מלשון טומאה, אלא מלשון עצמות אדם, שעצם המת הוא אבי אבות הטומאה, והנוגע בו הוא אב הטומאה, וזאת הראיה היא ראייה שאין לטעון עליה. אלא שהרב לא הכניס עצמו להודיע טעם המתרגם, שתרגם לנפש - לעצם המת, למה לא תרגמו למת עצמו, כמו שתרגם (ויקרא כא, א) "לנפש לא יטמא בעמיו - על מית לא יסתאב בעמיה". ונראה לי, שמה שהכריח המתרגם לתרגם "לנפש" האמור פה לעצם המת, ולא למת עצמו, הוא מפני הלמ"ד של לנפש, שהיה ראוי להיות וכל טמא בנפש בבי"ת, כמו (יט, ג): "כל הנוגע במת בנפש האדם", וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב או במת או בעצם אדם או בקבר" (יט, טז), "אם יגע טמא נפש בכל אלה" (הגי ב, ג), ורבים כמו אלה, ומפני שנכתב בלמ"ד, הוכרח לפרש שהנוגע הזה לא נגע במת עצמו, אלא לדבר אחר לו, כמו עצם המת וכיוצא בו, שהם של המת לא הוא עצמו, שכן גבי (בראשית כו, כז, שמות ד, כז) "וישק לו" שהוא בלמ"ד, והיה ראוי להיות וישקוהו, כמו (בראשית לג, ד) "וישקוהו ויבכו", פירשו בו, שונשק ידו או רגלו, שהוא שלו, לא אותו עצמו. ומזה הטעם עצמו תרגם בפרשת בהעלותך (ט, ט) "אשר היו טמאים לנפש אדם - דהוו מסאבין לטמי נפשא דאנשא", "אנחנו טמאים לנפש אדם - אנחנו מסאבין לטמי נפשא דאנשא" (ט, טז), "כי יהיה טמא לנפש אדם" - ארי יהא מסאב לטמי נפשא דאנשא (ט, י), ואלו בפרשת פרה גבי (יט, ג) "כל הנוגע במת בנפש האדם" שהוא בבי"ת, תרגם "כל דיקרב במיתא בנפשא דאנשא", לא בטמי נפשא דאנשא. ומה שתרגם בפרשת אמור (ויקרא כא, א) גבי "לנפש לא יטמא בעמיו - על מית לא יסתאב

בעמיה" אף על פי שהוא בלמ"ד, הוא מפני שאין כונת הכתוב שם להודיע מקום הנגיעה שנגע בו ומקום הטומאה שנטמא בו, כמו גבי (פסוק ב) "וכל טמא לנפש" וגבי (ט, ט) "אנחנו טמאים לנפש אדם", רק להודיע על איזה מת יטמא ועל איזה מת לא יטמא. ואמר: בעבור שום מת לא יטמא, רק לשארו ולאמו ולאביו וגו' וזהו שתרגם "לנפש - על מית" בתוספת "על", שפירושו: בעבור שום מת לא יכניס עצמו בטומאה, כי אם לשארו ולאמו ולאביו וגו', כמו (ויקרא כא, יא) "ועל כל נפשות מת לא יבא", שפירושו בעבור שום מת.

סיבת הבאת התרגום ברש"י

על פי דבריהם נראה שלאחר שהביא רש"י את החלוקה לשלש מחנות, וסיים 'טמא לנפש מותר אף בשל לוויה ואינו משולח אלא משל שכינה'. והזכירו בלשון הכתוב 'טמא לנפש', הוצרך לבאר שלא נטעה בהבנת המושג 'טמא לנפש' כתוצאה מדברי אונקלוס, שתרגם 'דמסאב לטמא נפשא', ולעיל בויקרא והנגע **בכל טמא נפש**, כשתרגם **בכל טמא נפשא**, ניתן לפרשו מלשון טומאה, וכמו שפירש הפתשגן הנקרא יאר, וכפי שתרגם אשה דוה (ויקרא כ, יח) 'אִתָּה טומאה', ונבאר שמסיבה כלשהי העדיף שלא לתרגמו, ולהשאירו בלשון עברי. ואם כן גם כאן נפרש 'שנטמא לטמא מת', שהרי כפל 'דמסאב לטמא', וזה אינו אמת, שהרי ראשון אינו משתלח, כמו שכתב האמרי נועם. לכן הביא רש"י ש'טמא' או 'טימי' בלשון התרגום הוא עצמות מת. והמכוון כאן הוא על אב הטומאה.

בברכת כהנים ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום, ושמו את שמי על בני ואני אברכם. יל"פ בס"ד דהנה **מרן החת"ס** מפרש כה תברכו את בני אמור להם יברכך וגו' שלא יברך באל יכך כמו רוב מזמור יושב בסתר, לא תאונה אליך רעה ומכלל לאו נשמע הן, אלא תאונה טובה, לא יברכו כן אלא אמור להם בהדי' יברכך ולא מכלל אלא אמור להם ברכה להדי' עכל"ק. והנה **אאמו"ר זצ"ל** מפרש בספרו עד"ז דברי רש"י לא תברכם בחפזון ובבהילות אלא בכונה ובלב שלם, משום דאם יש חשש ממקטרגים אי אפשר לברך בלשון ברכה אלא בלשון קללה, אבל כאן כאשר הקב"ה נתן ברכה מיוחדת נגד המקטרגים, כמ"ש וישמרך שלא יבואו עליך שודדים, היינו המקטרגים, על כן אין אתה צריך לברך בלשון קללה אלא לברך בקול רם בלשון ברכה ואין שום חשש עיי"ש לדרכו בקודש.

ועד"ז נראה גם לפרש ברכת ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום, דהנה מובא בשם **הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל מלובלין** לפרש דברי הגמ' (זבחים קט"ז ע"א), כשניתנה תורה לישראל נתקבצו כל האומות אצל בלעם ושאלו שמוא מבול בא לעולם שנא' ה' למבול ישב, מר להם בלעם חמדה טובה יש לו להקב"ה בבית גנזיו, שהיתה גנוזה תתקע"ד דורות קודם שנברא העולם, ומבקש ליתנה לבניו שנא' ה' עוז לעמו יתן ה'

יברך את עמו בשלום, דקיימים שני מיני שלום ואחדות, האחד שמקורו במוח ובלב ונטיה עדינה של הנפש, ואל שלום ואחדות כאלו אנו מקוים ומצפים בביאת המשיח, כאשר תתקיים הנבואה וגר זאב עם כבש ונמור עם גדי ירבע, מאידך קיים סוג של שלום ואחדות הנוצר מאליו מאין ברירה, כאשר בני אדם מתאספים תחת קורת גג אחת למחסה מפני המטר השוטף, ואחדות ושלום זו שררו בתיבת נח כאשר החיה וגם הבהמה ובני אדם, יחדיו התכנסו לתיבה אחת ממורא המבול המכלה את הכל מחוץ לתיבה, ועל כן כאשר ראו אוה"ע את האחדות הנדירה ששרתה בין ישראל בשעת קבלת התורה, ויחן שם ישראל כאיש אחד בלב אחד, לא יכלו אוה"ע בהשגתם והסתכלותם הגויית להבין אחרת את סבת האחדות והשלום, אלא שנוצרו ונתהוו מתוך סכנה, לכן שאלו את בלעם נביאם, שמוא מבול בא לעולם, כי אין הם מכירים אחדות אחרת מזו, ועל זה ענה להם בלעם, לא אין כאן מבול. אלא שאצל בני ישראל להם נותן הקב"ה תורה, ואחדותם נובעת ממנה ומאחדות אותם, וז"ש ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום עכדפ"ח.

מה שאמרה תורה בברכת הכהנים ישא ה' פניו אליך, כמ"ש **האבן עזרא** היפוך אעלים עיני מכם כי בכל מקום שתפנה יהיה פניו נשואות אליך, ותהיה משופע בברכה וכל טוב ובכל זאת וישם לך שלום, תתברך בשלום, לא ח"ו שלום הנובע מתוך סכנה ח"ו, אלא שלום ואחדות הנובע מהנפש והלב. וא"ש. וזה גם הכוונה במדרש, וישם לך שלום בביאתך וביציאתך שלום עם כל אדם, דהיינו שאף שאין נשקפת לך סכנה לא מבית ולא מחוץ, בכל זאת יהיה לך שלום עם כל אדם, שלום שרק התורה יכולה לגרום לאחדות כזה וכנ"ל. וכדי לחזק מהות השלום, מוסיף ושמו את שמי על בני, שמאחר וגם שמו של הקב"ה הוא שלום, ואצלו כביכול אי אפשר לומר שח"ו השלום נובע מתוך סכנה, כי הוא שליט בכל עלמין ולית אתר פנוי מניה ומ"מ תוארו הוא שלום, הרי דיש שלום במדריגה נעלה ובשלום כזה, ואני אברכם, אברך גם את בני ישראל, וא"ש בס"ד.

פתרון חידת הדף היומי (26)-

הבע"ץ חי המשותף הוא העורב. עיי' מדות לו, א (פ"ד מ"ו) ואמה כלה **עורב**, ועיי' נדה ד, ב ה"ז נימא **עורב** אתא ושדא כו'.

פתרון החידה לפ' במדבר = "ילגד אליסף בן **רעואל**" (א, יד).

"ויטמה גו' אליסף בן **רעואל**" (ב, יד).

השמות **"דעואל"** - **"רעואל"** שבפרשה הם שמות של אותו אדם, אביו של אליסף (וכמ"ש הרמב"ן). ובכן שינוי כזה שבראש השם בחילוף של אות ד' ואות ר' מצאנו ג"כ בעופות **"דאה"** **"ראה"** שלמעשה עוף אחד הוא פעם בשם **"דאה"** כדכתיב (ויקרא יא, יד) "ואת הדאה וגו'", ופעם בשם **"ראה"** כדכתיב (דברים יד, ג) "ואת הראה וגו'". וכמשפשי"ש שם היא ראה היא דיה כו' עיי"ש. © כל הזכויות שמורות למחבר

חידת הדף היומי	
מצא	בפרשה שני
שמות המופיעים שני	
שמות שני	טעות
הראיה	והראיה